

2 HISTORICKÝ ČAS A PERIODIZACE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola se zaměřuje na vnímání času, které je ovlivněno dobovými, kulturními, náboženskými a sociálními podmínkami. Vychází z předpokladu, že porozumění tomu, jak lidé pojímali a prožívali čas, je klíčové pro pochopení lidské společnosti. Kapitola pojednává o kulturně podmíněných pokusech kategorizovat historický čas a způsoby, jakými historiografie přistupovala a přistupuje k periodizaci dějin. Popisuje historii periodizace od starověku po současnost, s důrazem na křesťanskou (západní) Evropu. Speciální pozornost je věnována vzniku a vývoji pojmu středověk jako základního kamene pro dnešní členění dějin na starověké, středověké a novověké období.

CÍLE KAPITOLY

- Porozumět pojmu historický čas
 - Seznámit studenty s pojetím křesťanského letopočtu (éry) a s počítáním let od narození Ježíše Krista
 - Seznámit se s přístupy k periodizaci dějin
 - Porozumět vývoji pojmu středověk coby klíčového periodizačního východiska
-

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

90 minut

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

čas; historický čas; periodizace; historická éra; starověk; středověk; raný novověk; novověk; dějiny novodobé; dějiny nejnovější; dějiny soudobé

2.1 Vnímání času

Porozumění způsobu, jakým lidé v minulosti pojímali a prožívali čas, lze právem považovat za jeden z klíčů k pochopení společnosti, ke které patřili. Je třeba si uvědomit, že čas a plynutí času vnímali lidé v minulosti odlišně, rozdíly však byly rovněž geografické, sociální a kulturní. Nikoli náhodou proto vzniklo vícero definic času. Např. Beda Ctihodný († 735) jej coby muž raně středověké církve vnímal jako měřítko pozemského bytí, zatímco pro fyzika a matematika Isaaca Newtona († 1727) představoval jednotvárnou nepřetržitost fyzického vesmíru. Albert Einstein († 1955) považoval o dvě století později čas nikoli za jednotvárnou konstantu, ale naopak prokázal jeho podmíněnou proměnlivost. Čas tedy není danost, je to forma lidského vědomí a způsob vztahování se ke světu.

Existuje dvojí základní způsob, jakým lidé vnímali čas:

- **Cyklický čas** byl příznačný pro archaické společnosti a řídil se střídáním ročních období, dne a noci a pohyby nebeských těles
- **Lineární čas** vycházel z představy o neopakovatelnosti a jedinečnosti událostí, má svůj začátek (například stvoření světa, Potopa, Ukřižování, Vzkříšení) a konec (pro křesťany Poslední soud)

Člověk se i dnes permanentně pohybuje mezi lineárním a cyklickým časem, kdy vedle kalendáře s pevně daným počátkem náš čas rytmizují např. roční období.

Čas je lidmi poután za pomoci mezníků, které z něj činí **chronologii**. Moderní společnost dospěla k důmyslnému rozdělení času do hodin, minut a vteřin, které již nejsou spjaty s přírodou, ale se společně sdílenými hodnotami. Uspořádání času je tudíž produktem lidské mysli, vyjadřuje osobitý vztah člověka k minulosti a je dokladem lidské snahy zajistit si místo v paměti. Je proto veličinou zásadně subjektivní a vypovídá o dobově podmíněném chápání světa.

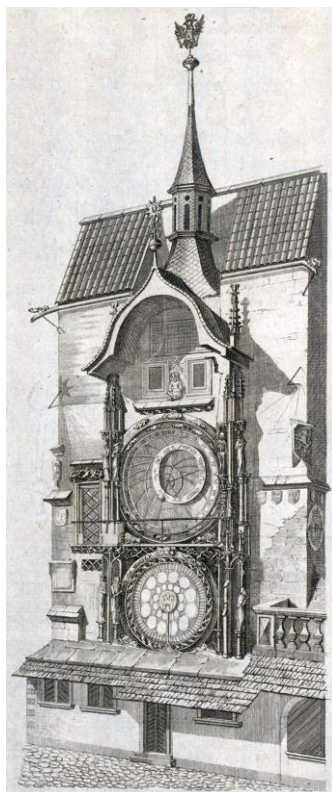
V dnešní době se člověk vztahuje k jednotnému času dělitelnému na jednotky měřené za pomoci sofistikovaných přístrojů. Např. pro středověkou společnost ovšem takový čas neexistoval. Čas středověku byl časem Boha a pánů, pánů a poddaných, později i racionalizovaným časem měst a obchodníků. Realitou tak byla mnohost časů. Současně platí, že (evropská) středověká existenciální zkušenost času a trvání byla definována náboženstvím, tedy křesťanstvím.

V křesťanském chápání se navzájem proplétaly tři typy časů:

- Cyklický, neustále se opakující čas liturgie (sled svátků od narození Krista přes jeho zmrtvýchvstání), skloubený se střídáním ročních období
- Lineární čas dějin, který byl zpravidla rytmizován sledem šesti věků od prvního z lidí Adama, přičemž středověk býval považován za poslední věk (koncept stárnoucího času)

- Křesťanský čas byl vždy posvátný a orientovaný, mířil k věčnosti, která ho měla zrušit; byl to tudíž čas eschatologický vycházející z nicoty a směřující k zániku (od aktu stvoření po Poslední soud)

Liturgický rok měl v praxi různé začátky, resp. začínal v různé dny dle převládajících místních zvyklostí. Nový rok tak mohl otvírat den Narození Páně (25. prosinec) nebo např. den Zvěstování Páně (25. březen), začátek roku se však mohl řídit i podle Velikonoc apod. Obecně lze říci, že feudální (středověký a raně novověký) čas dával před přítomností přednost minulosti (podle hesla co je staré a osvědčené, musí také být dobré), byl časem paměti, s důrazem na původ a tradici. V návaznosti na sociální původ (a profesní zařazení) lze hovořit např. o specifickém **času dynastickém**, jenž se s ustavením monarchií stával časem nástupnictví. Dále by to mohl být **čas zemědělský** (venkovský) vyznačující se dlouhým trváním, rytmizovaný střídáním dnů a nocí i ročních období a současně dobou odvodů poddanských dávek – obvykle na sv. Jiří (23.4.) a sv. Havla (16.10.) nebo sv. Jakuba (2.7.) a sv. Martina (11.11.). **Čas panstva** byl rovněž časem odvodů poddanských dávek, současně však zahrnoval vojenský čas upřednostňující s ohledem na vedení válek jaro a léto. **Čas města** byl řízen dobou konání trhů, šlo o čas obchodníků a čas práce. **Čas duchovenstva** (církvní) byl utvářen soustavou modliteb, církevních svátků a v případě mnichů a jeptišek specifickým režimem klášterního života. **Věřejný čas**, řízený panovníky a šlechtou v rytmu udávaném procesem utváření moderního státu, se odvíjel od ustáleného politického kalendáře jednotlivých zemí (s termíny zasedání soudů a sněmů). Univerzity přinesly nový čas, **čas nečinnosti** (tzv. vakace).

Obrázek 11: Pražský staroměstský orloj k roku 1791 (dle A. Strnada: Beschreibung der berühmten Uhr- und Kunstwerke am Altstädter Rathhause ... zu Prag, s. 63)

Od počátku existence lidských společenství lze pozorovat snahu o ovládnutí, spoutání času. Čas byl určován zvony, které odměřovaly klášterní a vesnický život. Revoluční vynález představovaly mechanické hodiny, členící čas na stejně dlouhé úseky. K zesvětštění času přispěla výrazně města a jejich potřeba organizace pracovního dne i života městské komunity. Nikoli náhodou se právě ve městech už v průběhu 14. a 15. století začaly objevovat první mechanické věžní hodiny.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Zkuste pojmenovat vrstvy či druhy času, které rytmizují Váš každodenní život (s využitím prostudované látky i dle vlastních slov).

2.2 Kategorizace historického času

Zásadním problémem, filozofickým i praktickým, bylo vždy nalezení nějakého počátečního bodu, k němuž bylo možno vztahovat vnímání uplynulého času. Již ve starověku se tak prosazoval koncept datování dle tzv. historické éry – pojmání historického času jako souvislé chronologické řady počítané od určité události, ať již reálné nebo mýtické. Příkladem může být oblíbená seleukovská éra, která začala 1. října 312 př. Kr., kdy Seleukos Nikator († 281 př. Kr.) porazil v bitvě u Gazy svého rivala Demetria Poliorkéta († 283 př. Kr.). Počítání let dle seleukovské éry se na Blízkém východě udrželo až do 11. století. Na evropskou půdu proniklo souvislé datování zásluhou řeckých dějepisců – za svorník zde sloužily olympijské hry a jejich čtyřletý cyklus, počínající vždy letním slunovratem. Ve starověkém Římě byl čas rytmizován střídáním konzulů v jejich úradě a počítáním let od založení města (ab urbe condita). V rámci rozlehlého impéria ovšem současně existovaly mnohé systémy (éry). Populární byla také éra nazvaná dle císaře Diokleciána († 312/316), která začala jeho intronizací ze dne 29. srpna roku 284 a ovlivnila dodnes existující koptský kalendář i muslimské astronomy.

Pro křesťany se bodem, od něhož bylo možno počítat čas, stalo stvoření světa, jak bylo vyloženo v biblické knize Genesis. Dlouho však nepanovala obecnější shoda na tom, kdy se tak vlastně stalo. Různí autoři se pokoušeli na základě biblických údajů dopočítat momentu stvoření Země, jejich závěry se však navzájem lišily. Např. Sextus Iulius Africanus († po 240), autor nejstarších církevních dějin, se při stanovování stáří Země dopočítal k 1. 1. 5502 př. Kr., tzv. alexandrijská éra ovšem začínala 29. srpna 5493 př. Kr. a byzantský letopočet kanonizoval 1. září 5509 př. Kr.

Vznik křesťanské éry je spojen s dílem Dionysia Exigua († asi 544). Dionysius Exiguus se pokusil roku 525 určit datum Kristova narození a sestavil velikonoční tabulky podle let

od Vtělení Ježíše Krista (anni Domini Iesu Christi). Dnes již není přesně známo, jakým způsobem datum Kristova narození vypočítal (ačkoli historikové stanovili stran jeho uvažování pravděpodobné hypotézy). Na prahu 8. století mu však uvěřil Beda Ctihodný († 735), jenž podle stanoveného Kristova letopočtu uspořádal své dílo Církevní dějiny Anglů. Mimořádný respekt, jemuž se Beda těšil, vedl k tomu, že se latinskou Evropou začala záhy šířit představa, že se něco stalo po Kristu a něco před Kristem (tedy před a po narození spasitele). Tento způsob členění toku času užíváme dodnes, jen v letech komunistické nesvobody bývalo jméno Ježíše Krista nahrazováno nábožensky indiferentními termíny před naším letopočtem a po něm.

Obrázek 12: Dionysius Exiguus (475-544), tvůrce křesťanského letopočtu (éry)

Dnes globálně platný kalendář (gregoriánská soustava vzešlá z Dionýsiova výpočtu) se stal konvencí de facto jen díky globální mocenské převaze Evropy v 19. století. Zopakujme tedy, že nejde o přírodní, objektivní zákon, ale o určitý druh společenské smlouvy. Datování a technika měření a počítání času je záležitostí navýsost kulturní. Ostatně dohody a konvence lze za určitých podmínek měnit, jak to ilustruje např. na desetinné soustavě založený revoluční kalendář, jenž byl vyhlášen ve Francii roku 1789 (a který zmizel z jeviště dějin spolu se svými tvůrci).

Dodnes také existují i jiné kalendářní systémy, např. muslimský lunární kalendář, jenž počátek odvozuje od hidžry, tředy momentu, kdy v roce 622 Mohamed opustil Mekku a odešel do Mediny. Tradiční kalendář používají stále i Židé nebo Číňané.

Bylo již řečeno, že křesťanský (liturgický) rok dlouho neměl jednotný začátek. V závislosti na místě a době byla dle převládajících zvyklostí preferována různá data, např.:

- 1. leden (převzat ze starořímské tradice, křesťany spojen se svátkem Obřezání Páně)
- 1. březen (oblíben pro své spojení s měsíčním úplňkem, který určoval datum nejvýznamnějšího z křesťanských svátků, Velikonoc)
- 25. březen (svátek Zvěstování Panny Marie, začátek Kristova pozemského bytí)
- 1. září (tzv. byzantská éra dominantní v rámci východního křesťanství; na Rusi platila do roku 1699, na Balkáně ještě v 19. století)
- 25. prosinec (Narození Krista, velmi populární)

Dnes se již můžeme pouze odhadovat, zda všeobecnému prosazení lednového termínu napomohla přízeň mocných, populární tištěné kalendáře 16. století, recepce principů římského práva nebo vše dohromady.

2.3 Periodizace dějin

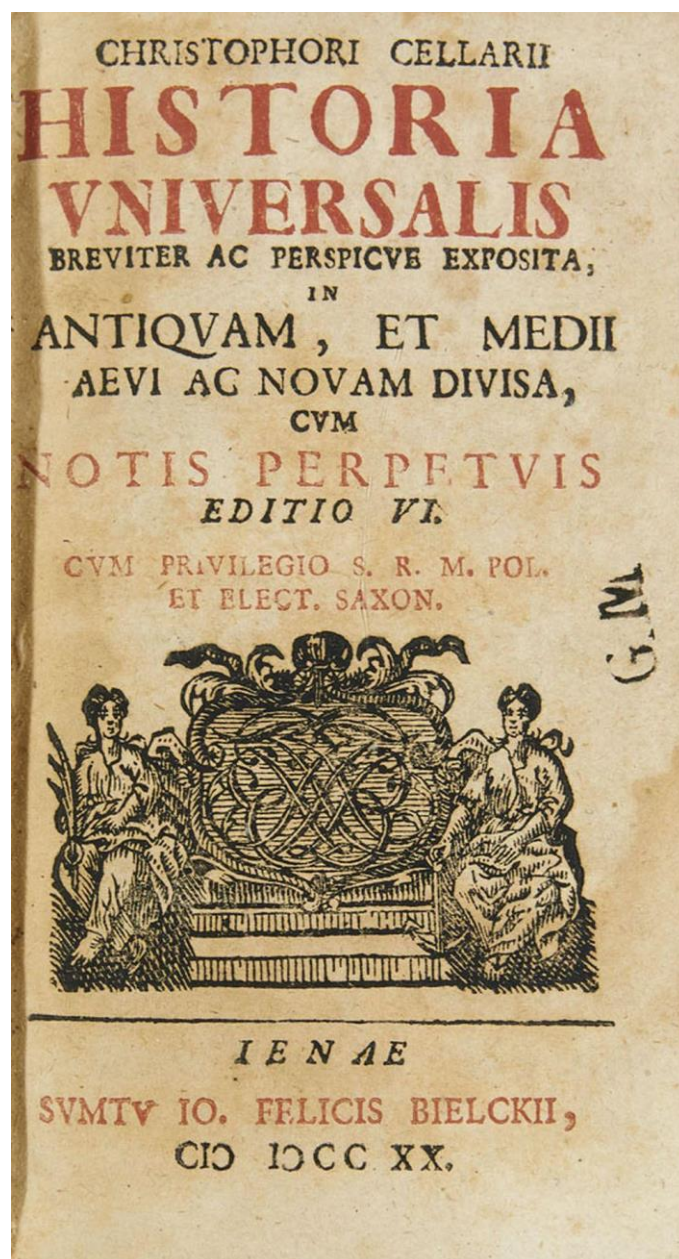
2.3.1 KONCEPT PERIODIZACE A PERIODIZACE STARŠÍCH DĚJIN:

Historik se při své práci neobejde bez funkčních periodizačních mezníků, které slouží jako užitečné pomůcky pro strukturování dějin. Již otcové zakladatelé historického myšlení o minulosti, řečtí dějepisci **Hérodotos** († 430 př. Kr.) a **Thúkýdídés** († poč. 4. stol. př. Kr.), rozčlenili historii lidstva do věků: zlatého, stříbrného, měděného, věku héroů a železného. Počáteční ideální stav tak s postupem času degradoval, lidské dějiny byly dějinami úpadku. Analogicky životu člověka, jehož tělo s postupem let chřadne (stává se méně a méně dokonalým), až nakonec zaniká.

Pompeius Trogus, římský historik keltského původu žijící za vlády císaře Augusta († 14), prosazoval koncept čtyř po sobě následujících říší: asyrské, perské, řecké a římské, přičemž v jeho pojetí se kvalita ubírala opačným směrem, neboť epocha římská měla představovat vrchol dějin. Křesťané ovšem později interpretovali posloupnost čtyř říší jako naplnění Danielova proroctví o čtyřech šelmách, kde poslední měla být přemožena Kristem a nastoleno mělo být věčné království. Jeden z nejvlivnějších církevních otců, **Sv. Augustin** († 430) pak v časové linii rozdělil lidské dějiny do šesti věků, přičemž cesta k apokalypse (konci dějin) měla být opět lemována čtyřmi říšemi. Staré učení o čtyřech říších neztrácelo v rámci křesťanské Evropy na popularitě ani v dalších staletích – rozvíjeno bylo s různou mírou imaginace s tím, že poslední věk měl započít příchodem Spasitele.

Italští humanisté 14. století usilovali o znovuoobjevení antických literárních pramenů v jejich původní filologické čistotě. **Francesco Petrarca** († 1374) použil jako první pojmu

„věk středu“ (medium tempus) pro vymezení (úpadkové) doby mezi antikou a svou přítomností, která v jeho pojetí dědictví antiky restituovala. Roku 1468 užil první z vatikánských knihovníků **Giovanni Andrea Bussi** († 1475) obdobného termínu „střední věk“ (medium aevum), ačkoli v jádru zůstal věrný Augustinovu konceptu šesti věků a čtyř říší. Zrození středověku jakožto specifického dějinného období pak svým dílem dokončil **Christoph Cellarius** († 1707), profesor rétoriky a historie na univerzitě v Halle, který roku 1676 vydal oblíbenou příručku středověkých dějin (Historia medii aevi). Středověk chápal jako období mezi vládou římského císaře Konstantina I. Velikého (306–337) a dobytím Konstantinopole vojsky osmanského sultána Mehmeda II. (1453). Jeho kniha Historia Universalis vydaná roku 1702 pak s definitivní platností kanonizovala periodizaci dějin na starší, středověké a nové.

Obrázek 13: Titulní list syntézy Historia universalis Christophi Cellaria (Kellera)

Osvícenští myslitelé v 18. století Cellariovo rozčlenění dějin na tři základní období (antika, středověk a novověk) přejali a dále rozpracovávali. To vše s neskryvaným cílem oslavit vítězství osvícenství nad „klerikálním tmářstvím“ a triumf kultivované civilizace nad hrubostí a barbarstvím, jak hlásal Voltaire. Stejně jako v případě humanistických intelektuálů se jednalo o znehodnocující koncept středověku, doslova přechodného, úpadkového období mezi dvěma ideály.

Naopak romantismus 19. století našel ve středověku zalíbení. Proti osvícenské univerzalitě lidského rozumu postavili romantikové představu jedinečnosti každého okamžiku dějin, jenž byl neredukovatelný na to, co mu předcházelo či jej následovalo. Do středověku pak reprezentanti rodící se kritické historické vědy projektovali současné vize moderních národů a národních států. Postupem času se tak samotný pojem středověk stával vědecky neutrálním termínem označujícím konkrétní dějinné období.

Mezi tradiční „tvrdé“ počátky a konce středověku, s nimiž se lze setkat v odborné i popularizační literatuře, patří roky:

- 313 (milánský edikt zaručující rovnoprávnost křesťanství)
- 395 (definitivní rozdělení římské říše na východní a západní)
- 410 (Vizigóti plení Řím)
- 476 (zánik Západořímské říše)

- 1453 (pád Konstantinopole)
- 1471 (nástup Jagellonců na český trůn)
- 1517 (Lutherovy teze na vratech kostela ve Wittenberku)
- 1526 (nástup Habsburků na český trůn)

Z uvedeného je zjevné, že volba periodizačních mezníků je podmíněná rovněž prostředím té které konkrétní národní historické vědy. Výměna panující dynastie na trůnu českých králů je nepochybně optikou anglosaské či románské historiografie událostí podružnou. Pro periodizaci českých dějin ovšem funkční být může. Současná historická věda nicméně nahrazuje představu prudkého zlomu realističtější myšlenkou vývoje a pozvolného přechodu. Závěr středověku by tak mohl být definován např. takto:

- 1347–1348 (morová epidemie v Evropě)
- 1450 (vynález knihtisku)
- 1492 (cesta Kryštofa Kulumba do Asie, jejímž výsledkem bylo objevení Ameriky)

Takto vymezené periodizační mezníky již nejsou spojeny s kouzlem okamžiku, jehož význam nikdo ze současníků nebyl schopen dohlédnout, ale byly zvoleny pro způsob, jakým uvedené události zasáhly do dlouhodobého vývoje.

Středověk, jenž je obdobím poměrně dlouhým a vnitřně tím pádem méně homogenním, bývá obvykle členěn do tří periodizačních fází. Při jejich vymezování narážíme na realitu kulturního opoždění střední a východní Evropy za Evropou západní, resp. na regionálně odlišné cesty dějinného vývoje:

- raný středověk 5.–11. stol. (v českém případě bývá ovšem počátek raného středověku spojován až s migrací Slovanů v 6.–7. stol.)
- vrcholný středověk 11.–14. stol. (v českém případě opět počátek s jistým zpožděním až od 12./13. stol.)
- pozdní středověk 14.–15. stol. (tou dobou již v Itálii kvetla renesance)

Po období středověku je aktuálně v kontextu starších dějin řazen tzv. raný novověk coby specifické periodizační (dějinné) období. Počátek raného novověku je přirozeně spojován s koncem středověku. Jeho závěr je pak zpravidla ztotožňován s prosazením se konceptu občanské společnosti. Za mezníky tak slouží např. roky:

- 1789 (propuknutí francouzské revoluce)
- 1792 (smrt císaře Leopolda II. a nástup Františka I., tedy ve specificky českém dějinném kontextu konec éry tzv. osvícenského absolutismu)
- 1806 (zánik Svaté říše římské jakožto symbolu starého „feudálního“ světa)

Na závěr zopakujme, že periodizační předěly je zapotřebí vnímat nikoli dogmaticky, ale spíše měkce. Navíc se do volených mezníků nezřídka propisují regionální specifika, často se i v rámci křesťanské Evropy setkáváme s rozdíly determinovanými teritoriálně (zpoždění na cestě ze západu na východ) a kulturně (např. dějiny východního křesťanství jsou rytmičovány zcela odlišně). Příkladem za všechny by mohla být vláda císaře Karla IV. († 1378), resp. její rozdílné podmínky a s tím související odlišná hodnocení historiků. Zatímco Karlova vláda v říši de facto odpovídá konceptu pozdního středověku (mor, společenská krize, hospodářská stagnace), může být jeho panování v českých zemích líčeno jakožto závěrečná etapa středověku vrcholného (završení období konjunktury).

2.3.2 PERIODIZACE NOVĚJŠÍCH DĚJIN:

Období následující po skončení raného novověku obvykle členíme do tří na sebe navazujících částí – hovoříme tak o dějinách novodobých, nejnovějších a tzv. soudobých. **Dějiny novodobé** bývají ztotožňovány s tzv. „dlouhým“ 19. stoletím, jež přineslo převratné

změny na poli hospodářství, politiky i kultury (na myslí máme všestranný technický pokrok, nástup volného trhu, prosazení se principů občanské společnosti atd.). Závěr epochy bývá zpravidla spojován s kataklyzmatem 1. světové války. **Nejnovější dějiny** jsou dnes de facto dějinami „krátkého“ 20. století. Pod pojmem **soudobé dějiny** je pak v rámci historické vědy myšlena ta část dějin, jež jsou časem historikova života (dnes většinou splývají s dějinami období po roce 1989).

2.3.3 JINÉ (ALTERNATIVNÍ) KONCEPTY PERIODIZACE DĚJIN:

Vedle klasického členění dějin na starověk, středověk, (raný) novověk a období nejnovější se lze setkat s odlišnými koncepty, jež odrážely specifické potřeby a přístupy některých významných badatelských osobností či historických škol. V předchozí kapitole byla zmíněna teorie **dlouhého trvání** Fernanda Braudela. S provokativní periodizací dějin středověku přišel ovšem i další z významných reprezentantů francouzské historické školy Annales Jacques Le Goff, jenž razil, metodicky opřen o dějiny mentalit, pojetí velmi dlouhého středověku. Jeho počátky spojil s obdobím pozdní antiky, od 10. století se pak měl postupně dělit na tři postupující se fáze: na tzv. střední středověk (trvajícím přibližně od roku 1000 po čas morové epidemie z poloviny 14. století), pozdní středověk (vymezený stoletou válkou mezi Anglií a Francií a nekatolickou reformací) a konečně dlouhý podzim středověku, který se v rovině politických struktur zakončil až Velkou francouzskou revolucí a v oblasti mentalit až s průmyslovou revolucí v 19. století.

Obrázek 14: Český historik Josef Pekař (1870-1937)

V 19. století nebyl bez vlivu tzv. **generační koncept** periodizace vycházející z předpokladu, že blízké hodnoty mohou sdílet nanejvýš tři po sobě jdoucí generace. Významný český historik Josef Pekař († 1937) prosazoval myšlenku, že periodizace by měla vycházet z převládajících uměleckých slohů, které odráží „**ducha doby**“. Rozlišoval tak dobu románskou, gotickou, renesanční a barokní. **Marxistická periodizace dějin** zrcadlila ideologická východiska marxistické historiografie s akcentací (až přeceňováním) sociálně-ekonomických vztahů, kdy třídně uspořádaná společnost opakovaně nedokázala odstranit sílící sociální rozpory, což mělo vždy vyústit do tzv. třídního boje. Následkem třídního boje byl pak sled dějinných období: společnost prvobytně-pospolná (zjednodušeně pravěk), společnost otrokářská (zjednodušeně starověk), společnost feudální (zjednodušeně středověk a raný novověk), společnost kapitalistická (zjednodušeně dějiny novodobé) a konečně aktuálně žitá společnost socialistická, která měla přejít ve společnost komunistickou představující vrchol (završení) dějin.

KONTROLNÍ OTÁZKA

1. Jaké jsou dva základní způsoby vnímání času a jak se projevují?
2. Vysvětli pojem historická éra.
3. Jak vznikl a jak se šířil křesťanský letopočet?
4. Jak se vyvíjel koncept středověku a jaké byly jeho interpretace v různých historických obdobích?
5. Kdo prosazoval myšlenku, aby periodizace vycházela z převládajících uměleckých slohů a respektovala tak „ducha doby“?

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola je věnována dobově, kulturně, nábožensky, ale např. též sociálně podmíněnému vnímání času. Vychází přitom z premisy, že je to právě porozumění způsobu, jakým lidé pojímali a prožívali čas, co lze považovat za jeden z klíčů k pochopení lidské společnosti. Čtenář je mimo jiné upozorněn na skutečnost, že dnes převládající mechanický způsob měření času a jeho technická stránka nejsou výrazem přírodní danosti, ale převládající společenské dohody. Pojednány jsou kulturně podmíněné pokusy kategorizovat historický čas a způsoby, jakými historiografie přistupovala a přistupuje k periodizaci dějin. Nastíněna je rovněž historie periodizace dějin od starověku po dnešek s důrazem na oblast křesťanské (latinské, západní) Evropy. V kontextu řečeného je specifická pozornost věnována

vzniku a vývoji pojmu středověk coby základního stavebního kamene na cestě k dnes převládajícímu členění dějin na starověké, středověké a (dále vnitřně diferencované) dějiny novověké.

ODPOVĚDI

1. Dva základní způsoby vnímání času jsou cyklický a lineární. Cyklický čas je časem opakování (např. se řídí střídáním ročních období či dne a noci). Lineární čas vychází naopak z představy o neopakovatelnosti událostí, má svůj začátek a konec (např. od stvoření světa k Poslednímu soudu).
2. Historická éra je koncept, který označuje souvislé chronologické řady let počítané od určité významné události, ať už reálné nebo mytické.
3. Křesťanský letopočet vznikl díky Dionysiovi Exiguovi, který se roku 525 pokusil určit datum Kristova narození a sestavil velikonoční tabulky podle let od Vtělení Ježíše Krista. O akceptaci Dionysiova výpočtu se na prahu 8. století zasloužil Beda Ctihodný.
4. Obsah pojmu středověk se vyvíjel od 14. století, kdy Francesco Petrarca použil pojem „věk středu“ pro vymezení doby mezi antikou a svou přítomností. Christoph Cellarius v roce 1676 vydal příručku středověkých dějin, kde definoval středověk jako období mezi vládou císaře Konstantina I. a dobytím Konstantinopole Osmany. Postupně se pojem středověk, nesoucí původně negativně vymezující konotace, stal vědecky neutrálním termínem označujícím konkrétní dějinné období.
5. Ideu, aby periodizace vycházela z „ducha doby“ razil český historik Josef Pekař.

DALŠÍ ZDROJE

- Beneš, Zdeněk: *Moderní a soudobé dějiny. Jejich výuka a edukace jimi*, In: Čechurová, Jana – Randák, Jan a kol.: *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2014, s. 185–202.
- Bláhová, Marie: *Historická chronologie*, Praha: Libri 2001.
- Borovský, Tomáš – Dvořák, Tomáš a kol.: *Úvod do studia dějepisu. Díl 1 a 2*, Brno: Masarykova univerzita 2014.
- Borst, Arno: *Computus. Zeit und Zahl in der Geschichte Europas*, Berlin: Wagenbach 2004.
- Čapek, Jakub: *Vnímání času raně novověkého válečníka a dvořana*, *Český lid* 84, 1997, č. 2, s. 89–102.

- Dohrn-van Rossum, Gerhard: *Die Geschichte der Stunde. Uhren und moderne Zeitordnung*, München: Carl Hanser Verlag 1992.
 - Friedrich, Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha: Filosofická fakulta university Karlovy 1934.
 - Grotefend, Hermann: *Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*, Hannover: Hahn 1991.
 - Horský, Jan: *Čas*, In: Storchová, Lucie a kol.: *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha: Scriptorium 2014, s. 32–35.
 - Jirásek, Zdeněk: *Doba nejnovější či soudobé dějiny?*, Listy katedry historie a Historického klubu, pobočka Hradec Králové 4, 1993, s. 45–51.
 - Kučera, Martin: *Čas dění subjektu, čas vyprávění, čas historický*, In: *Historik v proměnách doby a prostředí 20. století*, edd. Jiří Hanuš – Radomír Vlček, Brno: Maticе moravská 2009, s. 89–116.
 - Kuna, Martin: *Archaický čas*, Archeologické rozhledy 49, 1997, č. 2, s. 209–216.
 - Le Goff, Jacques: *O hranicích dějinných období. Na příkladu středověku a renaissance*, Praha: Karolinum 2014.
 - Le Goff, Jacques: *Za jiný středověk. Čas, práce a kultura na středověkém Západě*, Praha: Argo 2005.
 - Nodl, Martin: *Čas a minulost ve vnímání vesničanů pozdněstředověkých Čech*, Listy filologické 121, 1998, č. 3–4, s. 255–275.
 - Nodl, Martin: *Středověk v nás*, Praha: Argo 2015.
 - Sokol, Jan: *Čas a rytmus*, Praha: Oikoymenh 2004.
 - Stellner, František a kol.: *Úvod do studia historie*, Praha: Karolinum 2023.
 - Vašíček, Zdeněk: *Historicita času*, Archeologické rozhledy 49, 1997, č. 2, s. 203–208.
-